

Percepcija, stavovi i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima

Stević, Irena

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:324997>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Percepcija, stavovi i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima

Irena Stević

Zagreb, rujan, 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Percepcija, stavovi i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima

Irena Stević

Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan, 2016.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „*Percepcija, stavovi i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima*“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Irena Stević

Zagreb, rujan, 2016.

Percepcija, stavovi i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima

Irena Stević

Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Socijalna pedagogija/ Odrasli

Sažetak:

Trgovanje ljudima predstavlja rastući problem na globalnoj razini, koji ozbiljno i teško narušava osnovna ljudska prava. Pogrešna percepcija, negativni stavovi i neadekvatno poznavanje ove problematike kod stručnjaka može otežati otkrivanje slučajeva trgovanja ljudima, ali i utjecati na kvalitetu rada i brige o žrtvama trgovanja ljudima. Kako područje socijalne pedagogije obuhvaća rad na području trgovanja ljudima, bitno je znati kolikog znanja i kakvog stava su stručnjaci tog usmjerenja. Cilj ovog rada je istraživanje percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima te sukladno tome utvrđivanje postoje li razlike s obzirom na duljinu njihovog radnog staža, mjesta zaposlenja te pohađanja edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima. Korišten je upitnik koji su kreirale Busch Nsonwu, Welch- Brewer i sur. (2015), a sastoji se od 26 varijabli te je distribuiran u on-line formatu. Rezultati su pokazali kako socijalni pedagozi obzirom na veću duljinu radnog staža iskazuju veće suosjećanje sa žrtvom trgovanja ljudima, ali postoji i određeno neznanje u razlikovanju prostitucije od trgovanja ljudima. Kada je u pitanju sektor unutar kojeg su zaposleni socijalni pedagozi nisu utvrđene razlike. Utvrđene su razlike u odnosu na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima, pri čemu primjereniju percepciju, pozitivnije stavove i veće znanje postižu oni koji su pohađali takve edukacije i skupove.

Ključne riječi: *trgovanje ljudima, socijalni pedagozi, radni staž, edukacije, skupovi*

Perception, Attitude and Knowledge toward Human Trafficking of Social Pedagogues

Irena Stević

Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Social pedagogy/ Adults

Summary:

Human trafficking is a growing problem at global level, which seriously and severely violates basic human rights. Wrong perception, negative attitudes and inadequate knowledge of these issues among experts can only complicate the detection of cases of human trafficking, but also affect the quality of work and care for victims of trafficking. As the area of social pedagogy includes work in the field of human trafficking, it is important to know how much knowledge and what kind of perception these experts have. The purpose of this paper is to analyse perception, attitudes and knowledge of social pedagogues toward human trafficking and determining of whether there are differences considering to their length of service, place of employment and attending training and conferences addressing the issue of human trafficking. The questionnaire that was used, is developed by Busch Nsonwu, Welch- Brewer i sur. (2015), which consists of 26 variables and it was distributed in the on-line format. Results showed that social pedagogues given to length of service showed greater empathy with the victims of trafficking, but there is certain ignorance in differentiating prostitution from human trafficking. When it comes to the sector within social pedagogues are employed, there was no differences. The difference is conditioned by attending training and conferences addressing the issue of human trafficking, where more appropriate perception, positive attitudes and greater knowledge achieved those who have attended such training and conferences.

Key words: *human trafficking, social pedagogues, length of service, education, conferences*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Definiranje percepcije, stavova i znanja.....	4
1.2. Istraživanja percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima.....	6
2. SVRHA, CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	12
3. METODA.....	14
3.1. Instrument.....	14
3.2. Sudionici	14
3.3. Način provođenja istraživanja.....	15
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	16
5. RASPRAVA.....	33
6. ZAKLJUČAK	37
7. LITERATURA.....	38

1. UVOD

Trgovanje ljudima navodi se kao suvremeni oblik ropstava čineći ga značajnim društvenim problemom na međunarodnoj razini. Navedeni problem, odnosno kazneno djelo, krši temeljna ljudska prava u svrhu ostvarivanja profita. Prevenciju, otkrivanje i suzbijanje ovog kaznenog djela otežava njegova kompleksna etiologija i fenomenologija (Belušić i sur. 2006).

Tijekom konferencije povodom potpisivanja Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta održane u Palermu u Italiji, postignut je međunarodni dogovor u vezi definicije trgovanja ljudima i nužnosti zakonodavstava koje će kriminalizirati trgovanje ljudima (GAATW, 1996; Bindman, 1997; CATW, 1998; prema: Troyshynski i Blank, 2008). Za potrebe ovog rada korištena je upravo definicija trgovanja ljudima iz Palermo protokola Ujedinjenih naroda koja glasi: „*Trgovanje ljudima znači vrbovanje, prijevoz, transfer, smještaj ili prihvata osoba, pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, obmanom, prijevara, zloupotrebe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola (pristanak) osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu iskorištavanja*“ (Troyshynski i Blank, 2008). Važno je spomenuti kako postoji niz međunarodnih dokumenata i službi kojima je cilj prikupljanje aktualnih spoznaja o trgovanju ljudima i kreiranju politika sprečavanja i suzbijanja trgovanja ljudima, ali i identificiranja i pružanja pomoći žrtvama trgovanja ljudima. Gore navedenom definicijom pružen je okvir i primjer za inkriminiranje trgovanja ljudima na nacionalnim razinama.

Tako je i u zakonodavstvu Republike Hrvatske, koja je potpisala i ratificirala sve vodeće dokumente protiv trgovanja ljudima, inkriminirano trgovanje ljudima člankom 106. Kaznenog zakona (NN 144/12, 56/15, 61/15). Iz prvog stavka navedenog članka moguće je iščitati kompleksnost samog djela koju je zakonodavac nastojao što detaljnije obuhvatiti na način da definira sve radnje, sredstva i svrhe zbog kojih je određeno djelo kazneno djelo trgovanja ljudima. U daljnjim stavcima istog članka navedene su kvalifikatorne okolnosti, inkriminacija osoba koje su pripomogle ili koristile usluge žrtava trgovanja ljudima i pitanje samog pristanka osobe na čiju je štetu počinjeno trgovanje ljudima. Također, na razini nacionalnog djelovanja prema trgovanju ljudima postoje razne nacionalne strategije odnosno planovi za suzbijanje trgovanja ljudima i protokoli kojima se definiraju postupci prema žrtvama trgovanja ljudima, koje predstavljaju vrlo ranjivu skupinu sa nizom različitih potreba.

Tri protokola kojima se nastoji to definirati su: Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, Protokol o integraciji/ reintegraciji žrtava trgovanja ljudima i Protokol o postupanju pri dobrovoljnom povratku žrtava trgovanja ljudima¹. Iz prethodno spomenutih strategija i protokola može se iščitati koja su ključna područja djelovanja prema navedenom problemu, kao i stručnjaci i institucije koje su ključne u tom djelovanju. Stoga se u području prevencije trgovanja ljudima i tretmana žrtava trgovanja ljudima fokus stavlja na djelovanje raznih organizacija civilnog društva, centara za socijalnu skrb i drugih institucija specijaliziranih za organizirano i aktivno djelovanje na problemu trgovanja ljudima. Stručnjaci upravo iz društveno-humanističkih područja poput socijalnih pedagoga, psihologa i socijalnih radnika, predstavljaju ključne aktere u razvijanju i provođenju strategija prevencije trgovanja ljudima te u identifikaciji žrtava i pružanju pomoći i zaštite žrtvama trgovanja ljudima.

Nužnost i važnost identifikacije žrtava i počinitelja trgovanja ljudima naglašava se i u godišnjem izvješću o trgovanju ljudima (eng. Trafficking in Persons Report²). U navedenom izvješću navode se podaci o slučajevima trgovanja ljudima za gotovo sve države i nude se preporuke za države u djelovanju prema trgovanju ljudima. Prema tom izvještaju za 2014. godinu u Hrvatskoj je bilo 15 osumnjičenih za trgovanje ljudima, što je dvostruko manje u odnosu na 2013. godinu u kojoj je bilo 39 osoba osumnjičenih za počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima. Od petnaest osumnjičenih u 2014. godini, 4 osobe su osuđene za počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, dok je jedna osoba osuđena za počinjenje trgovanja ljudima u svrhu radnog iskorištavanja. Policija i organizacije civilnog društva identificirale su 37 žrtava trgovanja ljudima. Skoro 90% žrtava su hrvatski državljani, a većina žrtava je ženskog spola. U 2014. godini od 37 žrtava, 22 žrtve bile su maloljetne osobe. Također, navedeno izvješće za 2015. godinu ukazuje na nešto manji broj optuženih i osuđenih osoba za počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima odnosno 7 osoba je bilo optuženo, a 8 osoba je osuđeno za navedeno kazneno djelo. S druge strane, identificirano je 38 žrtava trgovanja ljudima u 2015. godini, gdje je u 90% slučajeva riječ o hrvatskim državljanima. U svim otkrivenim slučajevima riječ je bilo o žrtvama ženskog spola, od kojih su četiri žrtve bile maloljetne osobe. Preporuke za Hrvatsku naglašavaju važnost pravovremenog otkrivanja i procesuiranja počinitelja, razvijanja sustava pomoći i zaštite žrtvi, kao i educiranja različitih aktera koji djeluju unutar ovog područja poput sudaca, policijskih

¹ Službena stranica Ministarstva unutarnjih poslova. Posjećeno 1. lipnja 2016. na internetskoj stranici:

<http://www.mup.hr/31.aspx>

² U daljnjem tekstu TIP Report.

službenika i drugih stručnjaka te organizacija civilnog društva, organizacije preventivnih aktivnosti te podizanja svijesti javnosti o samoj problematici (TIP Report, 2016).

O tome vrlo slično navode i autorice Busch Nsonwu, Welch-Brewer, Cook Heffron i sur. (2015) prema kojima problematika trgovanja ljudima traži veću pažnju i aktualne spoznaje o samom problemu, pogotovo u području društveno- humanističkih znanosti. Stručnjaci koji dolaze iz tog područja, su prema prethodno navedenim autoricama, najčešće prva instanca u kreiranju odgovora na samo pojavljivanje (incidenciju) slučajeva trgovanja ljudima, ali i u pružanju pomoći i podrške žrtvama trgovanja ljudima.

Stručnjaci iz područja socijalnog rada, unutar kojeg djeluju i socijalni pedagozi, usmjereni su na sveobuhvatni (ekološki) i na žrtve orijentiran pristup prilikom pružanja pomoći pojedincima, koji su iskusili neku vrstu traume i trebaju neki oblik psihosocijalnog rada (Busch Nsonwu i sur. 2015). Navedene autorice upravo zbog takvog pristupa u radu promatraju te stručnjake kao izričito kompetentne za koordiniranje suradnje među profesionalcima ili drugim stručnjacima, koji pružaju pomoć žrtvama trgovanja ljudima i to na više razina djelovanja. Te razine se mogu kretati od djelovanja i razvijanja aktivnih politika suzbijanja trgovanja ljudima, podrške i pomoći kroz educiranje i prevenciju unutar zajednice, ali i konkretnog pružanja pomoći i podrške u pojedinačnim slučajevima trgovanja ljudima.

S obzirom na sve prethodno spomenuto, uočava se kako stručnjaci poput socijalnih pedagoga, socijalnih radnika i psihologa zbog svojih specifičnih znanja i kompetencija mogu djelovati u području prevencije trgovanja ljudima, kao i tretmana odnosno pružanja pomoći i podrške žrtvama trgovanja ljudima. Stoga su istraživanja percepcije, stavova i znanja takvih stručnjaka važna su u otkrivanju potencijalnih područja na koja bi se moglo djelovati i time unaprijediti i omogućiti kvalitetan pristup u radu sa žrtvama trgovanja ljudima.

Socijalni pedagozi prisutni su u raznim područjima od socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih institucija, pravosuđa, organizacija civilnog društva, privatnog sektora do zdravstva, djelujući tako kroz cijeli intervencijski spektar, od prevencije do tretmana (Poldrugač i sur. 2011). Cilj rada je ispitati percepciju, stavove i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima. Budući da ti stručnjaci mogu sudjelovati u kreiranju raznih politika prevencije trgovanja ljudima te mogu doći ili dolaze u kontakt sa žrtvama trgovanja ljudima važno je istražiti njihovu percepciju, stavove i znanje o samom problemu.

1.1. Definiranje percepcije, stavova i znanja

Konstrukti kao percepcija, stavovi i znanje su vrlo često istraživani u području psihologije. Međutim, njihovo definiranje ponekad predstavlja problem s obzirom da vrlo često istraživači i stručnjaci navode njihov međusobni utjecaj.

Pojam percepcija, koji se nalazi u rječniku hrvatskog jezika, sastoji se od više definicija. Pod tim pojmom podrazumijeva se sam čin, proces koji je rezultat percipiranja. Također definira se kao mogućnost spoznavanja stvari oko sebe i kao psihološki proces pomoću kojih pojedinac putem osjeta, doživljava stvara predodžbe o svijetu (Anić, 2003).

Prema Sažetom rječniku moderne medicine (Segen, 2002) percepcija se opisuje kao mentalni proces pomoću kojeg se intelektualni, emocionalni i osjetilni podaci iz okoline svrstavaju (slažu) u logičke smislene cjeline. Moglo bi se reći kako percepcija stvara odnosno kreira naše znanje.

Slično poimanje pojma percepcije navode Ferguson i Bargh (2004) koji ističu kako brojni eksperimentalni socijalni psiholozi koji se bave istraživanjem tog konstrukta, dolaze do zaključka kako percepcija facilitira u našem doživljaju svijeta i pripomaže u kreiranju našeg znanja o istom. Odvija se spontano bez naše neke svjesne namjere i pri tome kreira neko sjećanje, memoriju, sud (stav), osjećaje, namjere i znanje.

Prethodno navedeni autori pojašnjavaju kako percepcija utječe na naše znanje i ponašanje. Percipiranjem neke pojave, osobe mi donosimo zaključke o objektu percepcije, kreiramo stav i moguće predrasude te indirektno i donosimo odluku o svojem ponašanju prema objektu stava. S druge strane, isti autori napominju kako i naše prethodno znanje i iskustvo može utjecati na našu percepciju i selektirati informacije iz okoline.

Prema Dijksterhuisu i Van Knipperbergu (1997) ponašanje je pod direktnom kontrolom percepcije koja pomaže pojedincu u razumijevanju svijeta i osoba oko sebe. Naime, osoba radi nekoliko kategorizacija prilikom susretanja s nekim i na taj način procjenjuje drugu osobu, definira svoj stav i moguće predrasude koje mogu utjecati na samo ponašanje.

Iz svega navedenog može se zaključiti kako proces percepcije koji predstavlja pojednostavljeno rečeno put primanja informacija putem raznih osjeta i načina, utječe na pojedinčev doživljaj svijeta i pri tome stvara mišljenje (stav) i znanje o nečemu, ali i obratno.

Pod definicijom znanja najčešće se podrazumijeva poznavanje ili spoznaja o nečemu odnosno teoretsko ili praktično poznavanje nekog pojma, objekta ili pojave (Anić, 2003). S druge strane, tradicionalistički pristup pojmu znanja veže ga uz čimbenike istine i uvjerenja, o

kojima pak sam pojedinac donosi zaključak. Time se nastoji istaknuti kako znanje iako bi trebalo po svojoj naravi biti objektivno često ima vrlo subjektivnu notu i utječe na osobna uvjerenja (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2012).

Krosnic i Petty (1995; prema Fabrigar, Smith, Petty i Crites Jr. 2012) promatraju znanje kao strukturalnu organizaciju mišljenja koja je u funkciji brojnih uvjerenja i iskustava, stvarajući pri tome jedinstveno saznanje o nečemu i indirektno djelujući na uvjerenja, stavove i ponašanje. Iskustva pojedinca utječu na njegova uvjerenja i akumulaciju znanja o nečemu, a potom to znanje utječe na daljnja iskustva, uvjerenja te ponašanje. Fabrigar i sur. (2012) navode kako postoje brojna istraživanja koja podupiru tezu kako je veće znanje povezano sa osobnim stavovima i ponašanjem.

Kad je riječ o stavu, od tri ponuđena objašnjenja u rječniku hrvatskog jezika, dva objašnjenja su vrlo česta u psihologiji. Navodi se kako je stav odnos pojedinca prema nekome ili nečemu (živom ili neživom), ali i kao i nečije uvjerenje i mišljenje (Anić, 2003). Sličnu definiciju navodi Allport (1935; Zvonarević, 1981; prema Mejovšek, 2001) objašnjavajući stav kao stanje osobne mentalne spremnost, koja ima direktan i dinamički utjecaj na osobne reakcije.

Stavovi mogu utjecati na našu odluku o ponašanju, kao što ponašanje može utjecati na stav. No, istraživanja pokazuju kako se stav ne mora uvijek manifestirati kroz ponašanje, odnosno kako pojedinac može imati negativan stav prema nečemu i prema tome se ponašati društveno poželjno, ali i obratno, imati pozitivan stav koji se neće iskazati kroz ponašanje. Često pojedinci nauče verbalizirati društveno poželjan stav, no svojim ponašanjem neće poduprijeti taj isti stav. U pozadini ponašanja, i samim time stava koji se iskazuje, uvijek se nalazi znanje koje osoba posjeduje (Fabrigar i sur., 2012).

Iz svega navedenog može se zaključiti kako su percepcija, stavovi i znanje kompleksni mentalni procesi koji utječu na ponašanje individue. Upravo razumijevanjem nečije percepcije, stava ili znanja moguće je donekle predvidjeti ponašanje osobe, ali i mogućnost i potrebu za radom na istom. Stoga razumijevanje kako socijalni pedagozi percipiraju trgovanje ljudima, kojeg su stava i znanja prema istom, doprinosi razumijevanju potencijala u radu tih stručnjaka. Isto tako, omogućava otkrivanje potreba samih stručnjaka i mogućih područja napretka kako bi se osigurala što kvalitetnija profesionalna pomoć i skrb u radu sa žrtvama trgovanja ljudima. Sama socijalna pedagogija jest interdisciplinarna znanost koja svojom teorijom i praksom obuhvaća dimenzije skrbi (brige), inkluzije, socijalizacije, podršku i potporu u odgoju i obrazovanju te educiranje ranjivih društvenih skupina (Kyrjacou, 2009; prema Poldrugač i sur. 2011). Uzimajući u obzir te dimenzije, socijalni pedagozi predstavljaju

stručnjake koji mogu educirati ranjive društvene skupine o problemu trgovanja ljudima, pružiti pomoć, zaštitu i podržati inkluziju žrtve trgovanja ljudima u društvenu sredinu. Stoga, neprimjerena percepcija, stavovi i neznanje odnosno zablude o trgovanju ljudima mogu utjecati na ponašanje socijalnih pedagoga i na njihov pristup samom problemu. Na taj način stručnjaci poput socijalnih pedagoga mogu imati predrasude o samom kaznenom djelu trgovanja ljudima, o počiniteljima i žrtvama trgovanja ljudima koje će otežati pravovremenu identifikaciju istih, ali i otežati rad i pristup prema žrtvama tog djela.

1.2. Istraživanja percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima

Tematika trgovanja ljudima u istraživačkom svijetu privlači sve veću pozornost. Zbog same kompleksnosti ove problematike nužno je proučavati i kreirati nove spoznaje o trgovanju ljudima, pri čemu upravo ta kompleksnost ne olakšava istraživanja. U nastavku rada slijede istraživanja percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima koja su najčešće uključivala opću javnost, studente socijalnog rada ili iz područja kaznenog pravosuđa te zdravstvene djelatnike.

Del Carmen Banderas (2006) istraživala je percepciju i znanje studenata Teksaškog fakulteta i policijskih službenika o trgovanju ljudima. Kvantitativnim istraživačkim pristupom autorica je nastojala utvrditi je li percepcija o trgovanju ljudima kod studenata i policijskih službenika temeljena na edukacijama koje su prošli, medijima ili je na njihovo znanje i percepciju utjecala njihova okolina (npr. zajednica, vršnjaci). Ukupan broj sudionika je bio 200 te su sudionici na Likertovoj skali označavali stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama u upitniku. Rezultati su ukazali kako postoji sličnost u odgovorima odnosno u percepciji i znanju između studenata i policijskih službenika. Obje skupine se slažu kako trgovanje ljudima predstavlja veliki društveni problem. Također, obje skupine smatraju kako se problemom trgovanja ljudima trebaju baviti policijski službenici i ostali državni organi pravosuđa i progona te kako je potrebno ulaganje u razne usluge socijalnih službi. Percipiraju socijalne službe kao kvalitetne resurse za rad sa žrtvama trgovanja ljudima. Međutim, rezultati su ukazali da postoje i neke specifičnosti odnosno razlike između promatranih skupina. Studenti su pokazali bolje razumijevanje kompleksnosti trgovanja ljudima u odnosu na policijske službenike. Autorica je to pripisala tome da se studenti tijekom svojeg obrazovanja bave tematikom trgovanja ljudima, dok su policijski službenici više fokusirani na svakodnevne obaveze i probleme koje su vezani uz njihov posao. Većina se studenata i

policijskih službenika nije susrela sa slučajevima trgovanja ljudima. Također, autorica je istaknula kako i u ovom istraživanju odnosno među ovim uzorkom sudionika postoje određene nedoumice, neznanje o trgovanju ljudima. To se najviše iskazalo u nepoznavanju razlike između trgovanja ljudima i krijumčarenja ljudi.

Haroldson (2014) u svojem istraživanju polazi od ideje kako upravo oni koji rade unutar kaznenog pravosuđa trebaju biti upoznati s trgovanjem ljudima i time sposobni ispravno identificirati žrtve trgovanja ljudima. Uzorak u njezinom radu činili su studenti iz područja kaznenog pravosuđa. Autorica tog istraživanja je za cilj imala utvrditi percepciju studenata kaznenog pravosuđa o trgovanju ljudima, budući da ti studenti se mogu susresti sa žrtvama ili počiniteljima trgovanja ljudima tijekom svojeg budućeg rada. Provedeno je 20 polustrukturiranih intervjua sa studentima te su rezultati ukazali na postojanje određenih iskrivljenih percepcija. Sudionici trgovanje ljudima najviše percipiraju kao seksualnu industriju i sa svrhom seksualnog iskorištavanja, dok druge oblike zanemaruju. Sukladno tome, iskazuju kako većinu žrtava trgovanja ljudima čine žene i djeca. Kad je riječ o izvoru iz kojeg sudionici donose zaključke o trgovanju ljudima, u najvećoj mjeri su to upravo mediji i medijsko izvještavanje o slučajevima trgovanja ljudima. Ukazuje se kako postoji velika potreba za educiranjem upravo budućih stručnjaka koji će se u svojem radu susresti sa slučajevima trgovanja ljudima.

Važno je napomenuti kako i drugi autori (Farrell, McDevitt i Fahy, 2010; prema Haroldson, 2014) prepoznaju da mnoge državne službe nisu u potpunosti spremne identificirati žrtve trgovanja ljudima. Ukoliko je uz to prisutna i iskrivljena percepcija, nedostatak znanja o trgovanju ljudima može dovesti do neadekvatnog odgovora na trgovanje ljudima, ali i prema samoj žrtvi trgovanja ljudima.

Brojni autori ističu kako percepcija o nečemu utječe i na ponašanje samog pojedinca. Od toga polaze Dando i sur. (2016) smatrajući kako je razumijevanje percepcije javnosti o trgovanju ljudima važno, jer će percepcija direktno utjecati na ponašanje odnosno na reakciju prema slučaju trgovanja ljudima i samoj žrtvi. Ovi autori su u svojem istraživanju ispitivali percepciju opće populacije o pojmu prisile (eng. coercion) i trgovanju ljudima. Obuhvatili su 682 sudionika, a od toga 51% (348) ih je bilo upoznato s terminom prisile i najčešće su o tome saznali iz novina, putem Interneta ili televizije. Pod tim pojmom, sudionici su najčešće podrazumijevali ograničavanje kretanja odnosno fizičko zadržavanje žrtve i verbalne prijetnje prema žrtvi. Što se tiče upoznatosti s terminom trgovanja ljudima, 78% (532) sudionika je upoznato s navedenim u odnosu na 22% (150) onih koji nisu. Većina sudionika vjeruje kako trgovanje ljudima postoji i njihovoj zemlji, Ujedinjenom Kraljevstvu, ali isto tako smatraju da

na njih taj problem ne utječe. I u ovom istraživanju sudionici trgovanje ljudima smatraju sinonimom za krijumčarenje ljudima i to najčešće upravo u svrhu prostitucije i ostvarivanja profita. Također, smatraju kako žrtve trgovanja ljudima „uđu“ u lanac trgovanja kako bi zaradile novce i pri tome prehranile svoje obitelji. Sudionici su na pitanje što žrtve čini ranjivim i u većem riziku za trgovanje ljudima, najčešće odgovarali siromaštvo, rad, ekonomsko stanje države, nisko samopoštovanje, ženski spol, nedostatak znanja i niska inteligencija.

Iz svega navedenog, moguće je primijetiti prisutnost neznanja i percepcije o trgovanju ljudima kao nečemu što uključuje žrtve iz drugih država, najčešće ženskog spola u potrazi za većom zaradom i kvalitetnijim uvjetima života.

Poznavanje indikatora koji upućuju da je netko žrtva trgovanja ljudima, važno je kako bi se detektirala žrtva i kako bi joj se mogla pružiti adekvatna pomoć. Wong i sur. (2011) istraživali su svjesnost i stavove o trgovanju ljudima među studentima prve i druge godine medicine. U istraživanju je sudjelovalo 262 studenta. Većina sudionika su izvijestili kako nisu upoznati s trgovanjem ljudima (48,5%), a 45,4% sudionika smatra da ima neku vrstu znanja o trgovanju ljudima. Ono što su autori istaknuli jest rezultat kako 88,9% sudionika ne poznaje indikatore koji mogu upućivati da je osoba žrtva trgovanja ljudima. Većina pak sudionika (79%) smatra kako je potrebno unutar svojeg akademskog obrazovanja posvetiti se ovoj tematici, posebice educiranju o načinu identifikacije same žrtve i njezinim medicinskim potrebama.

I Dennis (2012) je istraživala znanje, percepciju i stavove medicinskih sestara o trgovanju ljudima. Ukupan broj sudionika je bio 45 te je istraživanje uključivalo pre-testove i post-testove nakon završene edukacije. Prethodno spomenuta autorica utvrdila je kako ne postoje značajne razlike u znanju, percepciji i stavovima prije i nakon završene edukacije, no kako postoji statistički značajna razlika u znanju, percepciji i stavovima s obzirom na razinu obrazovanja i godina radnog iskustva. Sudionici s višom razinom obrazovanja odnosno višom razinom završenog fakulteta i dužim nizom godina u radu, postigli su bolje rezultate u odnosu na one nižeg obrazovanje i manje radnog staža. Rezultati su generalno pokazali kako postoji loše znanje o trgovanju ljudima, iako su nakon pohađanja edukacije ti rezultati nešto bolji, posebice u području samoprocjenjivanja sposobnosti u identificiranju žrtava trgovanja ljudima. Ovim radom ukazuje se na važnost educiranja medicinskih sestara o trgovanju ljudima s obzirom da mogu imati ključnu ulogu i često prvi kontakt sa žrtvom trgovanja ljudima.

S obzirom da su drugi oblici trgovanja ljudima često zanemareni u istraživanjima, Mulhern (2014) je na sveučilištu u Floridi istraživala percepciju studenata socijalnog rada o trgovanju ljudima u svrhu radnog iskorištavanja. U istraživanju je sudjelovalo 45 studenata s prvostupničkom i magistarskom razinom obrazovanja. Rezultati pokazuju kako studenti socijalnog rada imaju opće znanje o tome što predstavlja radno iskorištavanje te pretpostavku kako postoje zakoni i službe koje se kompetentne za rad u području trgovanja ljudima. No, specifično znanje o zakonskim regulacijama i lokalnim službama socijalne pomoći studenti nisu pokazali. Isto tako, nisu upoznati s prevalencijom muškaraca kao žrtava trgovanja ljudima u svrhu radnog iskorištavanja. Autorica navedenog istraživanja je istaknula nužnost daljnjeg educiranja studenata socijalnog rada unutar akademskog obrazovanja jer isti postaju stručnjaci koji se mogu tijekom svog profesionalnog rada susresti sa žrtvama trgovanja ljudima.

Ross, Dimitrova, Howord i sur. (2015) proveli su istraživanje u kojem nastojali ispitati znanje o trgovanju ljudima i sigurnost u procjeni i identifikaciji žrtava trgovanja ljudima među stručnjacima u Nacionalnoj zdravstvenoj službi, Velike Britanije. Ukupan broj sudionika u istraživanju je bio 782 te se pomoću upitnika istraživala njihova prijašnja edukacija, susretanje sa žrtvama trgovanja ljudima, znanje o trgovanju ljudima, procjena vlastite sigurnosti (sposobnosti) postupanja i rada prema žrtvi i zainteresiranost za daljnje edukacije o tom području. Mali broj sudionika se susreo sa slučajevima trgovanja ljudima, što pokazuju i druga istraživanja. Većina sudionika (86,9%) je navela kako im nedostaje znanja i edukacija za adekvatno prepoznavanje potencijalnih žrtava trgovanja ljudima. Te rezultate slijedi i njihova procjena sposobnosti u smislu postupanja i odgovaranja na potrebe žrtve trgovanja ljudima, gdje se većina smatra nedovoljno kompetentnima za navedeno. Autori ovog rada istaknuli su kako većina sudionika nije upoznata s aktualnim opsegom trgovanja ljudima u Velikoj Britaniji, kao i činjenicu da bi većina sudionika pozvali policiju i time možda potencijalno dodatno ugrozili žrtvu. Navedeni autori zaključuju kako postoji nedovoljno znanja o trgovanju ljudima kod stručnjaka u području zdravstva te su istaknuli važnost organiziranja edukacija na temu trgovanja ljudima za stručnjake iz navedenog području.

S ciljem razumijevanja znanja i stavova javnosti o trgovanju ljudima, Sharapov je 2014. godine proveo istraživanje koje je uključivalo opću populaciju iz tri različite države- Ukrajine, Mađarske i Velike Britanije. U istraživanju je sveukupan broj sudionika bio 3 000 odnosno reprezentativni uzorak od 1 000 sudionika po državi. Za potrebe tog istraživanja kreiran je upitnik koji se je sastojao od tvrdnji na Likertovoj skali, ali i pitanja otvorenog tipa.

Sudionici s područja Ukrajine trgovanje ljudima najviše su povezivali uz ropstvo, zlostavljanje, seksualnu eksploataciju i prostituciju, radno iskorištavanje te prodaju i kupovinu osoba. Također, u odnosu na druge sudionike iz drugih država, sudionici iz Ukrajine najvećoj mjeri nisu odgovorili na pitanja otvorenog tipa. Kao izvor iz kojeg najviše saznaju o trgovanju ljudima, ukrajinski sudionici naveli su televizijski program, vijesti, dokumentarce i filmove. Slične rezultate autor istraživanje je pronašao i među ispitanicima iz Mađarske. I oni su na sličan način izvještavali o trgovanju ljudima vezujući ga prvenstveno uz prodaju i kupnju osoba, zlostavljanje, seksualnu eksploataciju i prostituciju te prijevoz (migraciju) osoba. Kod sudionika iz područja Velike Britanije, autor istraživanja uočava kako je aktualno prikazivanje stanja i slučajeva trgovanja ljudima u medijima prisutno i u percepciji sudionika istraživanja. U tadašnjim medijima izvještavalo se o sve većem broju ilegalnih migracija. Stoga 34% sudionika pojam trgovanja ljudima veže uz prijevoz (migraciju) osoba, potom uz seksualnu eksploataciju i prostituciju (20%) i ropstvo.

Raboteg- Šarić, Bouillet i Marinović su provele tijekom 2004. godine na području Hrvatske veliko istraživanje o upoznatosti učenika srednjih škola s trgovanjem ljudima, njihovih iskustava i stavova prema toj pojavi. U istraživanju je sudjelovalo 950 učenika srednjih škola s nešto većom zastupljenošću djevojaka (510) u uzorku nego mladića (440). Za kvantitativni dio istraživanja kreiran je upitnik od 35 pitanja s ljestvicom procjene Likertovog tipa ili pak nizom predloženih odgovora. Kvalitativni dio istraživanja odnosio se na provođenje četrnaest fokus grupa koje su također činili učenici srednjih škola. Rezultati anketnog istraživanja su pokazali kako mladi iz većih sredina su bolje upoznati s problemom trgovanja ljudima u odnosu na mlade koji žive u manjim mjestima. Bolju informiranost o trgovanju ljudima pokazali su učenici gimnazija i četverogodišnjih stručnih škola u odnosu na učenike koji pohađaju trogodišnje stručne škole. Ukupno 50,3 % sudionika smatra da problem trgovanja ljudima nije izražen u Hrvatskoj, dok 45,6% sudionika navodi kako je trgovanje ljudima velik ili pak vrlo veliki problem u Hrvatskoj. Razlike su uočene između djevojaka i mladića, pri čemu djevojke u većoj mjeri procjenjuju ovaj problem ozbiljnijim. Za većinu učenika izvor informacija o trgovanju ljudima jest televizija, novinski članci, Internet te potom bliža i šira okolina. Na pitanje o tome tko je kriv za to što žene postaju žrtve trgovanjem ljudima, sudionici krivnju najviše pripisuju počinitelju trgovanja ljudima i njihovoj želji za zaradom (64,5%). Nešto više od polovice sudionika smatra kako nedostatak znanja i informacija o trgovanju ljudima jest uzrok (krivac) za postajanje žrtvom trgovanja ljudima. Autorice su istaknule i rezultat kako skoro svaki drugi sudionik smatra kako je krivnja na ženama odnosno žrtvama trgovanja ljudima jer su previše vjerovala ljudima. No, s

druge strane mali broj sudionika smatra kako treba kazniti žrtve trgovanja ljudima. Kod ispitivanja stavova učenika o problemu trgovanja ljudima i rizicima rada u inozemstvu većina učenika smatra kako osobe postaju žrtve trgovanjem ljudima jer im je potreban novac i nemaju drugih načina zarade. Sudionici su stava kako žrtve trgovanja ljudima zaslužuju pomoć Vlade i građana ove države (89,1%), ali isto tako procjenjuju kako oni sami ne bi mogli postati žrtvom trgovanja ljudima (71%). Autorice su također uočile i prisutnost pogrešnih stavova kod sudionika vezanih uz rad i rizicima rada u inozemstvu poput stava da se brzo zaradi u inozemstvu, sklonosti prihvaćanju ponude posla u inozemstvu ako dolazi od poznanika te stavu kako se kriminalci odnosno počinitelji trgovanja ljudima mogu lako prepoznati. U ovom istraživanju rezultati su pokazali kako su djevojke općenito opreznije, manje sklone rizičnom ponašanju, bolje informirane o trgovanju ljudima i pozitivnijeg stava prema žrtvama trgovanja ljudima. Slični rezultati su kod učenika koji pohađaju kvalitetnije škole i nešto su starije dobi, čime autorice istraživanja ističu nužnost preventivnih aktivnosti i educiranja svih učenika, a posebice učenika niže dobi i učenika stručnih škola.

Istraživanja percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima općenito ukazuju kako je većina ljudi upoznata s pojmom trgovanja ljudima te da saznanja o tome najčešće dobivaju putem medija, Interneta i televizije. Postoje zablude odnosno neznanja vezana uz trgovanje ljudima, poput mišljenja kako je to sinonim za krijumčarenje ljudi i prostituciju i kako su žrtve najčešće žene i djeca iz drugih država eksploatirana u seksualne svrhe. Kad je riječ o stručnjacima ili budućim stručnjacima poput studenata, većina se ne smatra kompetentnim u prepoznavanju i pružanju adekvatne pomoći žrtvi trgovanja ljudima te generalno iskazuju potrebu za educiranjem u vezi problematike trgovanja ljudima.

2. SVRHA, CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Svrha ovog rada jest analizirati percepciju, stavove i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima s obzirom da ti stručnjaci mogu doći ili dolaze u kontakt sa žrtvama trgovanja ljudima. Radi omogućavanja adekvatnog reagiranja na ovaj problem važno je da stručnjaci imaju znanja o trgovanju ljudima utemeljena na znanstvenim i stručnim spoznajama. Takva znanja omogućit će kreiranje raznih politika prevencije trgovanja ljudima, kvalitetniju identifikaciju žrtva te rad sa žrtvama, ali i počiniteljima trgovanja ljudima.

Cilj rada je ispitati percepciju, stavove i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima. Specifični ciljevi rada odnose se na utvrđivanje povezanosti duljine radnog staža s određenom percepcijom, stavovima i znanjem socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima, razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima obzirom na sektor zaposlenja te razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima obzirom na pohađanje edukacija o trgovanju ljudima.

Formulirana su sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) Postoji li povezanost između percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima i duljine radnog staža?
- 2) Postoje li razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima u odnosu na sektor zaposlenja?
- 3) Postoje li razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima u odnosu na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima?

Slijedom navedenog, postavljene su tri hipoteze ovog rada:

H1: Postoji povezanost između percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima i duljine radnog staža na način da stručnjaci s dužim radnim stažom iskazuju primjereniju percepciju i stavove te veće znanje o trgovanju ljudima.

H2: Ne postoji razlika u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga s obzirom na sektor zaposlenja. Ne postoje istraživanja koja bi upućivala na afirmativnu hipotezu.

H3: Postoje razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga i trgovanju ljudima obzirom na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima i to na način da socijalni pedagozi koji su pohađali edukacije ili skupove o trgovanju ljudima iskazuju

primjerenije percepciju i stavove te veće znanje o trgovanju ljudima od onih koji nisu pohađali edukacije ili skupove o toj temi.

3. METODA

3.1. Instrument

U svrhu istraživanja percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima korišten je upitnik PKA-HTQ (Perception, Knowledge and Attitudes About Human Trafficking Questionnaire) koji su kreirale Busch Nsonwu, Welch- Brewer i sur. (2015). Za korištenje upitnika dobiveno je dopuštenje prve autorice. Za provedbu samog istraživanja dobivena je i suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta.

Izvorni upitnik je preveden s engleskog jezika te je rađen dvostruki prijevod s ciljem što veće točnosti i sličnosti prijevoda s izvornim upitnikom. Upitnik se sastoji od 26 tvrdnji koje se odnose na percepciju, stavove i znanje o trgovanju ljudima (primjer tvrdnje: „Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini“) te od sociodemografskih pitanja. Ispitanici su na skali Likertovog tipa od 1 -uopće se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- niti se slažem,niti se ne slažem, 4- slažem se do 5- u potpunosti se slažem označavali svoj stupanj slaganja. Sociodemografskim varijablama prikupljeni su podaci o dobi sudionika, spolu, bračnom stanju, broju djece, mjestu zaposlenja i županiji prebivališta. Upitnik je kreiran u on-line formatu LimeSurvey programa. S distribucijom upitnika započeto je 25. travnja 2016. Za popunjavanje upitnika u on-line formatu je bilo potrebno otprilike deset do petnaest minuta.

3.2. Sudionici

Ukupan broj sudionika u istraživanju je 104 od čega su od ukupnog broja 93 (89,4%) sudionice bile žene, a 11 (10,6%) muški sudionici. Raspon dobi među sudionicima se kreće od 24 do 65 godine. Među sudionicima najveći postotak jest onih koji su udani ili oženjeni (bračna ili izvanbračna zajednica) i to 49% i onih koji su neudani odnosno neoženjeni (43,3%). Većina sudionika se izjasnilo kako nema djecu (59,6%), a od onih koji imaju djecu, najviše ispitanika ima dvoje djece (23,1%). Na istraživanje su se sudionici odazvali iz čak 17 različitih županija među kojima je pak najviše sudionika iz Grada Zagreba.

Tablica 1: Opća obilježja uzorka

Varijabla	Kategorija	N	%
Spol	Muški	11	10,6
	Ženski	93	89,4

Bračno stanje	Neudana/ neoženjen	45	43,3
	Udana/ oženjen (bračna ili izvanbračna zajednica)	51	49,0
	Udovica/ udovac	1	1,0
	Razvedena/ razveden	7	6,7
Broj djece	Nema djecu	62	59,6
	Jedno dijete	14	13,5
	Dvoje djece	24	23,1
	Troje djece	3	2,9
	Četvero djece	1	1,0

3.3. Način provođenja istraživanja

Za metodu prikupljanja podataka je odabrana metoda snježne grude (eng. snowball sampling method) pomoću koje se nastojalo doći do što većeg broja ispitanika. Sam naziv navedene metode opisuje i način njezinog djelovanja (Atkinson i Flint, 2001). Prethodno navedeni autori pojašnjavaju kako se tom metodom prvenstveno uključuje sudionici do kojih se može doći, a potom oni uključuju sudionike do kojih istraživač samostalno ne može doći. Kao prednost same metode navodi se to što se njome u relativno kratkom vremenu može doći do većeg broja sudionika. No, kao i svaka metoda, ima i određene nedostatke poput ovisnosti o dobrovoljnosti sudionika da sudjeluju i pozovu druge na sudjelovanje u istraživanju. Sudionici ovog istraživanja, socijalni pedagogi su zaposleni na različitim radnim mjestima diljem Hrvatske, čime ova metoda predstavlja jednostavan, brzi i financijski isplativ način prikupljanja podataka.

Za pozivanje socijalnih pedagoga na sudjelovanje u istraživanju zamoljena je pomoć Hrvatske udruge socijalnih pedagoga koja je upitnik poslala na osobne e –mail adrese socijalnih pedagoga članova same Udruge. Također, svi sudionici su zamoljeni da prosljede upitnik drugim kolegama socijalnim pedagogima. Upitnik je isto tako bio poslan na osobne e-mail adrese autorici poznatih socijalnih pedagoga te postavljen na Facebook stranicu Socijalni pedagogi Hrvatske (u potrazi za poslom).

Nakon mjesec dana, sudionicima se zahvalilo na sudjelovanju i ponovno zamolilo za sudjelovanje ako nisu do tada pristupili istraživanju.

Podaci su prikupljeni zaključno s danom 9. lipnja 2016.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Analiza podataka započeta je testiranjem pouzdanosti skale percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima. Cronbachov koeficijent alfa ukazuje da postoji dobra unutarnja konzistencija čestica unutar samog konstrukta ($\alpha = ,788$). Pojednostavljeno rečeno, sve čestice mjere iste stvari.

U sljedećoj tablici nalaze se osnovni statistički pokazatelji za skalu percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima. Prikazane su varijable koje tvore skalu, aritmetička sredina rezultata, standardna devijacija te postotak u kojem su sudionici označili stupanj slaganja s određenom varijablom. Ispitanici su označavali stupanj slaganja u skali Likertovog tipa u kojem je 1 predstavljalo *uopće se ne slažem*, 2- *ne slažem se*, 3- *niti se slažem, niti se ne slažem*, 4- *slažem se* i 5- *u potpunosti se slažem*. Postoji 26 varijabli u navedenoj skali.

Tablica 2: Srednje vrijednosti, standardne devijacije i postotci odgovora na varijablama skale

Skala percepcije, stavova i znanja o trgovanju ljudima (N=104)	%						
	M	SD	1	2	3	4	5
Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini.	4,78	,417	0,0	0,0	0,0	22,1	77,9
Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima.	2,7	1,299	19,2	34,6	13,5	22,1	10,6
Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima.	2,35	1,197	26,0	41,3	10,6	16,3	5,8
Trgovanje ljudima je svjetski problem.	4,73	,544	0,0	1,0	1,9	20,2	76,9
Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima- rad i seks.	3,03	1,296	11,5	32,7	11,5	29,8	14,4
Trgovanje ljudima prvenstveno uključuje pojedince iz drugih država.	2,06	1,003	28,8	51,0	9,6	6,7	3,8
Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima.	4,79	,433	0,0	0,0	1,0	19,2	79,8
Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja	1,39	,582	64,4	32,7	1,9	1,0	0,0

ljudima.							
Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima.	4,45	,722	0,0	1,9	7,7	33,7	56,7
Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima.	2,91	,996	3,8	34,6	35,6	18,3	7,7
Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima.	2,23	1,151	29,8	39,4	13,5	12,5	4,8
Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj.	3,52	,8	1,0	3,8	50,0	32,7	12,5
Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima.	2,79	,921	6,7	31,7	40,4	18,3	2,9
Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima.	3,84	,79	0,0	8,7	14,4	61,5	15,4
Sve žrtve trgovanja ljudima su prihvatljive za primanje socijalnih usluga.	2,76	1	7,7	35,6	35,6	15,4	5,8
Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima.	2,51	,87	8,7	46,2	32,7	10,6	1,9
Treba izdvojiti veća sredstva kako bi se pomoglo žrtvama trgovanja ljudima.	4,03	,818	1,0	1,9	20,2	47,1	29,8
Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima.	2,62	,958	8,7	43,3	28,8	16,3	2,9
Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima.	3,81	,725	0,0	5,8	20,2	61,5	12,5
Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama.	3,52	,847	0,0	11,5	36,5	40,4	11,5
Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja.	1,41	,663	66,3	27,9	3,8	1,9	0,0
Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama.	3,38	1,007	3,8	19,2	20,2	49,0	7,7
Svjestan/na sam sigurnosnih briga socijalnih pedagoga kada rade sa žrtvama trgovanja ljudima.	3,62	,926	1,9	10,6	25,0	48,1	14,4
Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja	3,59	,877	1,0	15,4	15,4	60,6	7,7

ljudima.							
Međunarodno trgovane žrtve koriste svoju poziciju da bi dobile sigurni pravni status u RH.	2,12	,804	25,0	40,4	32,7	1,9	0,0
Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima.	1,69	,576	36,5	57,7	5,8	0,0	0,0

Napomena: 1. uopće se ne slažem – 5. u potpunosti se slažem

Ukupan broj sudionika koji je sudjelovao u istraživanju jest 104. Iz prethodne tablice vidljivo je da je najveći stupanj slaganja bio u varijabli „*Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini*“ (M= 4,78, SD= ,417) za koju su sudionici najčešće označavali slažem se ili u potpunosti se slažem. Sličan rezultat je i kod varijable „*Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima*“ (M= 4,79, SD= ,433) kao i kod varijable „*Trgovanje ljudima je svjetski problem*“ (M= 4,73, SD= ,544) s kojom se 97,1% sudionika slaže. Također, kod varijable „*Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima*“ aritmetička sredina (M= 1,39, SD= ,582) ukazuje kako sudionici u većoj mjeri označavali neslaganje s navedenom tvrdnjom.

Najveće raspršenje rezultata sudionika se uočava na varijablama koje se odnose na znanje o trgovanju ljudima „*Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima*“ (M= 2,7, SD= 1,299) i „*Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima*“ (M= 2,35, SD= 1,197). Kod varijable „*Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima- rad i seks*“ (M= 3,03, SD= 1,296) u jednakoj mjeri sudionici izražavaju slaganje odnosno neslaganje s varijablom (44,2%), dok 11,5% sudionika je neodlučno.

Slijedom navedenog, uočeno je i veliko raspršenje rezultata i kod sljedećih varijabli, odnosno postojanje različitog stupnja slaganja sudionika. Te varijable su „*Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima,*“ (M= 2,23, SD= 1,151), „*Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima*“ (M= 2,91, SD= ,966) i „*Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima*“ (M= 2,62, SD= ,958), kod kojih su sudionici u većem postotku izražavali neslaganje s navedenim varijablama. U varijabli „*Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama*“ (M= 3,38, SD= 1,007) u većem postotku su sudionici izražavali slaganje.

Tablica 3: Povezanost percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima sa duljinom radnog staža

Pearsonov koeficijent korelacije (N=104)	
	Radni staž
Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini.	-,038
Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima.	,143
Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima.	,223*
Trgovanje ljudima je svjetski problem.	,099
Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima- rad i seks.	,176
Trgovanje ljudima prvenstveno uključuje pojedince iz drugih država.	,014
Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima.	,007
Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima.	-,128
Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima.	,268**
Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima.	,026
Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima.	,130
Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj.	,133
Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima.	,094
Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima.	,030
Sve žrtve trgovanja ljudima su prijemljive za primanje socijalnih usluga.	,073

Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima.	-,007
Treba izdvojiti veća sredstva kako bi se pomoglo žrtvama trgovanja ljudima.	,083
Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima.	-,009
Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima.	-,079
Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama.	-,100
Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja.	,059
Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama.	,031
Svjestan/na sam sigurnosnih briga socijalnih pedagoga kada rade sa žrtvama trgovanja ljudima.	-,033
Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima.	,095
Međunarodno trgovane žrtve koriste svoju poziciju da bi dobile sigurni pravni status u RH.	,060
Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima.	,015

* p<,05

**p<,01

Prethodna tablica prikazuje Pearsonov koeficijent korelacije između percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima i duljine radnog staža. Kod dviju varijabli uočena je statistički značajna povezanost. Rezultati pokazuju kako postoji mala pozitivna korelacija ($r = ,223$, $p < ,05$) između varijable „*Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima*“ i radnog staža, pri čemu porast rezultata na toj varijabli prati porast u duljini radnog staža i obratno. Također, mala pozitivna korelacija ($r = ,268$, $p < ,01$) uočava se između

varijable „*Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima*“ i radnog staža, gdje visoki rezultati u procjenjivanju vlastitog suosjećanja sa žrtvama trgovanja ljudima prati porast u duljini radnog staža te obratno.

U daljnjoj analizi radi utvrđivanja razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima u odnosu na sektor zaposlenja korišten je Hi kvadrat test. Mjesta zaposlenja sudionika su grupirana u tri glavna sektora. Prvi sektor čini obrazovni sustav u koje spadaju radna mjesta kao vrtići, osnovne i srednje škole, visokoškolske i znanstvene institucije te zaposlenost u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta. Drugi sektor se odnosio na socijalni sustav kojeg čine radna mjesta kao centar za socijalnu skrb, odgojni i dječji domovi te Ministarstvo socijalne politike i mladih. Treći sektor je nazvan pravosudni sustav i pod time su se grupirala radna mjesta kao probacijska služba, sudovi i državno odvjetništvo, kaznena tijela (zatvori, kaznionice, odgojni zavodi) i Ministarstvo pravosuđa. Mali broj sudionika je dolazio iz područja zdravstva, državne i lokalne uprave te međunarodnog i nevladinog sektora, stoga nisu uključeni u provjeru ovog istraživačkog pitanja.

Za potrebe korištenja ovog testa kategorije *uopće se ne slažem (1)* i *ne slažem se (2)* su zbrojene u jednu kategoriju - *ne slažem se*, kategorija *niti se slažem ni ne slažem (3)* je ostala ista, a *slažem se (4)* i *u potpunosti se slažem (5)* su zbrojene u kategoriju- *slažem se*.

Tablica 4: Rezultati Hi kvadrat testa

	Kategorija	Obrazovanje %	Socijalna skrb %	Pravosuđe %	χ^2
Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini.	slažem se	100,0	100,0	100,0	
Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima.	ne slažem se	50,0	45,0	60,0	2,295 p>,05
	niti se slažem, niti se ne slažem	18,2	10,0	10,0	
	slažem se	31,8	45,0	30,0	
Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima.	ne slažem se	70,5	45,0	65,0	8,047 p>,05
	niti se slažem, niti ne slažem	13,6	20,0	0,0	

	slažem se	15,9	35,0	35,0	
Trgovanje ljudima je svjetski problem.	ne slažem se	2,3	0,0	0,0	1,863
	niti se slažem, niti ne slažem	2,3	0,0	0,0	p>,05
	slažem se	95,5	100,0	100,0	
Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima- rad i seks.	ne slažem se	34,1	40,0	45,0	2,625
	niti se slažem, niti ne slažem	13,6	20,0	5,0	p>,05
	slažem se	52,3	40,0	50,0	
Trgovanje ljudima prvenstveno uključuje pojedince iz drugih država.	ne slažem se	75,0	85,0	80,0	1,845
	niti se slažem, niti ne slažem	11,4	10,0	5,0	p>,05
	slažem se	13,6	5,0	15,0	
Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima.	ne slažem se				,920
	niti se slažem, niti ne slažem	2,3	0,0	0,0	p>,05
	slažem se	97,7	100,0	100,0	
Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima.	ne slažem se	97,7	100,0	100,0	,920
	niti se slažem, niti ne slažem	2,3	0,0	0,0	p>,05
	slažem se				
Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima.	ne slažem se	2,3	5,0	0,0	4,836
	niti se slažem, niti ne slažem	2,3	15,0	10,0	p>,05
	slažem se	95,5	80,0	90,0	
Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la	ne slažem se	27,3	50,0	55,0	9,421
	niti se	47,7	15,0	30,0	p>,05

raditi sa žrtvama trgovanja ljudima.	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	25,0	35,0	15,0	
Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima.	ne slažem se	72,7	70,0	65,0	,838
	niti se slažem, niti ne slažem	13,6	10,0	15,0	p>,05
	slažem se	13,6	20,0	20,0	
Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj.	ne slažem se	9,1	5,0	0,0	2,753
	niti se slažem, niti ne slažem	45,5	55,0	45,0	p>,05
	slažem se	45,5	40,0	55,0	
Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima.	ne slažem se	36,4	55,0	30,0	3,662
	niti se slažem, niti ne slažem	45,4	25,0	45,0	p>,05
	slažem se	18,2	20,0	25,0	
Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima.	ne slažem se	6,8	5,0	5,0	3,102
	niti se slažem, niti ne slažem	9,1	20,0	25,0	p>,05
	slažem se	84,1	75,0	70,0	
Sve žrtve trgovanja ljudima su prijemljive za primanje socijalnih usluga.	ne slažem se	45,5	35,0	40,0	1,491
	niti se slažem, niti ne slažem	29,5	45,0	35,0	p>,05
	slažem se	25,0	20,0	25,0	
Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima.	ne slažem se	40,9	75,0	55,0	7,819
	niti se slažem, niti ne slažem	45,5	25,0	30,0	p>,05
	slažem se	13,6	0,0	15,0	

Treba izdvojiti veća sredstva kako bi se pomoglo žrtvama trgovanja ljudima.	ne slažem se	4,5	0,0	5,0	1,893 p>,05
	niti se	22,7	15,0	15,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	72,7	85,0	80,0	
Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima.	ne slažem se	40,9	60,0	70,0	7,583 p>,05
	niti se	36,4	15,0	25,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	22,7	25,0	5,0	
Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima.	ne slažem se	6,8	15,0	0,0	6,025 p>,05
	niti se	13,6	25,0	30,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	79,5	60,0	70,0	
Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama.	ne slažem se	4,5	25,0	10,0	6,284 p>,05
	niti se	43,2	35,0	35,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	52,3	40,0	55,0	
Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja.	ne slažem se	95,5	85,0	100,0	4,550 p>,05
	niti se	2,3	10,0	0,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	2,3	5,0	0,0	
Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama.	ne slažem se	22,7	5,0	25,0	4,747 p>,05
	niti se	18,2	30,0	30,0	
	slažem, niti ne slažem				
	slažem se	59,1	65,0	45,0	
Svjestan/na sam sigurnosnih briga socijalnih pedagoga kada rade sa žrtvama	ne slažem se	9,1	15,0	15,0	1,309 p>,05
	niti se	29,5	20,0	30,0	
	slažem, niti				

trgovanja ljudima.	ne slažem				
	slažem se	61,4	65,0	55,0	
Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima.	ne slažem se	9,1	25,0	20,0	5,689
	niti se slažem, niti ne slažem	18,2	5,0	5,0	p>,05
	slažem se	72,7	70,0	75,0	
Međunarodno trgovane žrtve koriste svoju poziciju da bi dobile sigurni pravni status u RH.	ne slažem se	65,9	55,0	80,0	3,802
	niti se slažem, niti ne slažem	31,8	45,0	20,0	p>,05
	slažem se	2,3	0,0	0,0	
Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima.	ne slažem se	97,7	90,0	90,0	2,235
	niti se slažem, niti ne slažem	2,3	10,0	10,0	p>,05
	slažem se				

U ovom uzorku bilo je 84 sudionika, od čega ih je 44 dolazilo iz sektora obrazovanja, 20 sudionika iz sektora socijalne skrbi i 20 sudionika iz sektora pravosuđa. Za prvu varijablu „*Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini*“ nije se mogao koristiti Hi kvadrat test, s obzirom na to da su svi sudionici izražavali slaganje s navedenom varijablom. Rezultati su pokazali kako ne postoji statistički značajna razlika u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima na navedenim varijablama. Sukladno tome, može se uočiti kako sudionici iz sva tri sektora u većem postotku izražavaju slaganje na varijablama „*Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima*“ i „*Trgovanje ljudima je svjetski problem*“. Slično k tome, sudionici iz sva tri sektora su u većem postotku izrazili neslaganje s varijablama „*Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima*“ i „*Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima*“. U varijabli „*Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja*“, iako ne postoji statistički značajna razlika, jedino su sudionici iz sektora pravosuđa izrazili neslaganje s navedenom tvrdnjom.

Kako bi se utvrdilo postoji li u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima u odnosu na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima napravljena su dva testa za nezavisne uzorke. U prvom t-testu postoje dvije grupe sudionika odnosno oni koji su pohađali edukaciju (N= 21) i oni sudionici koji nisu pohađali edukaciju o trgovanju ljudima (N= 83). U sljedećoj tablici prikazani su rezultati obje grupe na svakoj varijabli.

Tablica 5: Rezultati t testa u odnosu na pohađanje edukacije

Pohađanje edukacija na temu trgovanja ljudima	Pohađali N=21		Nisu pohađali N=83		t-test
	M	SD	M	SD	
Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini.	4,86	,359	4,76	,430	t=1,073 p>,05
Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima.	2,95	1,499	2,64	1,245	t=,989 p>,05
Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima.	2,57	1,363	2,29	1,153	t=,965 p>,05
Trgovanje ljudima je svjetski problem.	4,71	,463	4,73	,565	t= -,155 p>,05
Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima- rad i seks.	3,43	1,399	2,93	1,257	t=1,594 p>,05
Trgovanje ljudima prvenstveno uključuje pojedince iz drugih država.	2,05	1,024	2,06	1,004	t=-,051 p>,05
Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima.	4,90	,301	4,76	,458	t=1,763 p>,05
Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima.	1,14	,359	1,46	,611	t=-3,057 p<,01

Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima.	4,57	,598	4,42	,751	t=,847 p>,05
Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima.	3,57	1,287	2,75	,839	t=2,789 p<,03
Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima.	3,29	1,231	1,96	,968	t=4,577 p<,01
Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj.	4,05	,805	3,39	,746	t=3,575 p<,01
Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima.	3,10	1,044	2,71	,877	t=1,725 p>,05
Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima.	4,29	,784	3,72	,754	t=3,032 p<,01
Sve žrtve trgovanja ljudima su prihvatljive za primanje socijalnih usluga.	3,33	1,111	2,61	,922	t=3,060 p<,01
Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima.	2,90	,995	2,41	,812	t=2,382 p<,05
Treba izdvojiti veća sredstva kako bi se pomoglo žrtvama trgovanja ljudima.	4,14	,964	4,00	,781	t=,713 p>,05
Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima.	3,29	1,056	2,45	,859	t=3,817 p<,01
Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima.	4,19	,680	3,71	,708	t=2,796 p<,01
Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama.	3,95	,973	3,41	,781	t=2,701 p<,01
Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja.	1,48	,814	1,40	,624	t=,484 p>,05
Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja	3,86	,910	3,25	,998	t=2,520

ljudima o dostupnim službama i uslugama.					p<,03
Svjestan/na sam sigurnosnih briga socijalnih pedagoga kada rade sa žrtvama trgovanja ljudima.	3,95	,921	3,54	,915	t=1,834 p>,05
Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima.	4,00	,837	3,48	,861	t=2,478 p<,03
Međunarodno trgovane žrtve koriste svoju poziciju da bi dobile sigurni pravni status u RH.	2,10	,831	2,12	,802	t=-,128 p>,05
Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima.	1,71	,561	1,69	,583	t=,195 p>,05

Rezultati t-testa ukazuju kako postoje statistički značajne razlike između sudionika koji su pohađali edukaciju na temu trgovanja ljudima i onih sudionika koji nisu pohađali edukaciju. Statistički značajna razlika ($t= 2,789$, $p<,03$) uočena je između sudionika koji su pohađali edukaciju ($M= 3,57$, $SD= 1,287$) i onih koji nisu ($M= 2,75$, $SD= 839$) na varijabli „*Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima*“. Sudionici koji su pohađali edukaciju o trgovanju ljudima iskazuju veće slaganje s prethodno navedenom varijablom u odnosu na sudionike koji nisu pohađali edukaciju na tu temu. Na varijabli „*Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima*“ postoji statistički značajna razlika ($t= 4,577$, $p<,01$) između sudionika koji su pohađali ($M= 3,29$, $SD= 1,231$) u odnosu na one koje nisu ($M= 1,96$, $SD= ,968$), na način da su veći stupanj slaganja iskazali sudionici koji su pohađali edukaciju. Kod varijable „*Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima*“ ($t= 3,032$, $p<,01$) statistički značajno se razlikuju navedene grupe, pri čemu sudionici koji su pohađali edukaciju iskazuju veći stupanj slaganja s navedenom varijablom. Sudionici koji su pohađali edukaciju ($M= 3,29$, $SD= 1,056$) iskazuju veći stupanj slaganja u odnosu na one koji nisu pohađali edukaciju ($M= 2,45$, $SD= ,859$) na varijabli „*Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima*“. Na varijablama „*Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima*“, „*Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama*“ i „*Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama*“, postoji statistički značajna razlika između navedene grupe sudionika i to u smjeru da oni koji su pohađali edukaciju

izražavaju veći stupanj slaganja u odnosu na one koji nisu pohađali. Isto tako, na varijabli „*Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj*“ sudionici koji su pohađali edukaciju (M= 4,05, SD= ,805) iskazuju veći stupanj slaganja s varijablom u odnosu na sudionike koji nisu pohađali edukaciju (M= 3,39, SD= ,746). Također, na varijabli „*Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima*“ uočena je statistički značajna razlika ($t= 2,478$, $p<,03$) među sudionicima koji su pohađali (M= 4,00, SD= ,837) i sudionicima koji nisu pohađali edukaciju (M= 3,48, SD= ,861). Na toj varijabli „*Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima*“ veći stupanj slaganja izražavaju sudionici koji su pohađali edukaciju. Kod varijable „*Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima*“, postoji statistički značajna razlika ($t= -3,057$, $p<,01$) među sudionicima koji su pohađali edukaciju (M= 1,14, SD= ,359) i onih koji nisu (M= 1,46, SD= ,611) i to na način da oni koji su pohađali edukaciju izražavaju veći stupanj neslaganja s navedenom varijablom. Na varijablama „*Sve žrtve trgovanja ljudima su prijemljive za primanje socijalnih usluga*“ i „*Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima*“, sudionici koji su pohađali edukaciju iskazali su veći stupanj slaganja s varijablama u odnosu na sudionike koji nisu pohađali edukaciju.

U sljedećoj tablici prikazani su rezultati t testa u odnosu na pohađanje skupova na temu trgovanja ljudima.

Tablica 6: Rezultati t testa u odnosu na pohađanje skupova

Pohađanje skupova na kojima se govorilo o trgovanju ljudima	Pohađali N=56		Nisu pohađali N=48		t-test
	M	SD	M	SD	
Trgovanje ljudima je problem za društvo u cjelini.	4,77	,426	4,79	,410	$t=-,289$ $p>,05$
Krijumčarenje ljudi je sinonim za trgovanje ljudima.	2,64	1,341	2,77	1,259	$t=-,499$ $p>,05$
Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima.	2,34	1,254	2,35	1,139	$t=-,063$ $p>,05$
Trgovanje ljudima je svjetski problem.	4,82	,386	4,63	,672	$t=1,787$ $p<,01$

Postoje dvije kategorije trgovanja ljudima-rad i seks.	3,25	1,338	2,77	1,207	t=1,904 p>,05
Trgovanje ljudima prvenstveno uključuje pojedince iz drugih država.	2,09	1,032	2,02	,978	t=,345 p>,05
Usluge socijalnih službi trebaju biti lako dostupne svakoj žrtvi trgovanja ljudima.	4,82	,386	4,75	,484	t=,837 p>,05
Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima.	1,30	,601	1,50	,546	t=-1,734 p>,05
Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima.	4,55	,658	4,33	,781	t=1,561 p>,05
Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima.	3,21	1,107	2,56	,712	t=3,618 p<,01
Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima.	2,43	1,305	2,00	,899	t=1,971 p>,05
Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj.	3,61	,846	3,42	,739	t= 1,213 p>,05
Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima.	2,95	1,086	2,60	,644	t=1,986 p<,05
Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja ljudima.	3,96	,785	3,69	,776	t=1,801 p>,05
Sve žrtve trgovanja ljudima su prijemljive za primanje socijalnih usluga.	2,84	1,041	2,67	,953	t=,877 p>,05
Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima.	2,64	,923	2,35	,785	t=1,702 p>,05
Treba izdvojiti veća sredstva kako bi se pomoglo žrtvama trgovanja ljudima.	4,07	,783	3,98	,863	t=,572 p>,05
Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima.	2,82	1,097	2,38	,703	t=2,503 p<,03
Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima.	3,84	,708	3,77	,751	t=,478 p>,05
Razumijem psihološke učinke trgovanja	3,61	,824	3,42	,871	t=1,144

ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama.					p>,05
Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja.	1,27	,618	1,58	,679	t=-2,480 p<,03
Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama.	3,54	1,095	3,19	,867	t=1,777 p>,05
Svjestan/na sam sigurnosnih briga socijalnih pedagoga kada rade sa žrtvama trgovanja ljudima.	3,66	,959	3,58	,895	t=,423 p>,05
Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima.	3,68	,834	3,48	,922	t=1,158 p>,05
Međunarodno trgovane žrtve koriste svoju poziciju da bi dobile sigurni pravni status u RH.	2,14	,862	2,08	,739	t=,379 p>,05
Sve žrtve trgovanja ljudima dobrovoljno otkrivaju svoju situaciju stručnjacima.	1,66	,581	1,73	,574	t=-,602 p>,05

Rezultati pokazuju kako postoji statistički značajna razlika ($t= 1,787$, $p<,01$) na varijabli „*Trgovanje ljudima je svjetski problem*“ između sudionika koji su pohađali skupove ($M= 4,82$, $SD= ,386$) i oni koji nisu pohađali ($M= 4,63$, $SD= ,672$) i to u smjeru da oni koji su pohađali skupove iskazuju veći stupanj slaganja s navedenom varijablom. U varijabli „*Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima*“ veći stupanj slaganja su iskazali sudionici koji su pohađali skupove ($M= 3,21$, $SD= 1,107$) u odnosu na sudionike koji nisu pohađali skupove na temu trgovanja ljudima ($M= 2,56$, $SD= ,712$). Sudionika koji su pohađali skupove ($M= 2,95$, $SD= 1,086$) iskazali su veći stupanj slaganja i na varijabli „*Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima*“ od onih koji nisu pohađali skupove ($M= 2,60$, $SD= ,644$). Između sudionika koji su pohađali skupove ($M= 1,27$, $SD= ,618$) i onih sudionika koji nisu pohađali ($M= 1,58$, $SD= ,679$) uočena je statistički značajna razlika ($t= -2,480$, $p<,03$) na varijabli „*Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja*“ i to na način da oni koji su pohađali skupove izražavaju veći stupanj neslaganja s varijablom. Također, kod varijable

„Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima“ veći stupanj slaganja s varijablom su iskazali sudionici koji su pohađali skupove ($M= 2,82$, $SD= 1,097$) od onih sudionika koji nisu ($M= 2,38$, $SD= ,703$).

5. RASPRAVA

Prema dostupnoj literaturi, ovakvo istraživanje koje usmjereno na socijalne pedagoge, je prvo u Hrvatskoj. Cilj rada je bio ispitati percepciju stavove i znanje socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima. Prvi specifični cilj rada odnosi se na utvrđivanje povezanosti između percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima i duljine radnog staža. Drugi specifični cilj je bio utvrđivanje razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima obzirom na sektor zaposlenja te treći cilj se odnosio na utvrđivanje razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima obzirom na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanju ljudima.

Prva hipoteza (H1) ovog rada glasi kako postoji povezanost između percepcije, stavova i znanja socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima i duljine radnog staža na način da stručnjaci s dužim radnim stažom iskazuju primjereniju percepciju i stavove te veće znanje o trgovanju ljudima.

Druga hipoteza (H2) jest kako ne postoji razlika u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga s obzirom na sektor zaposlenja. Ne postoje istraživanja koja bi upućivala na afirmativnu hipotezu.

I treća hipoteza (H3) glasi kako postoje razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga i trgovanju ljudima obzirom na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima i to na način da socijalni pedagozi koji su pohađali edukacije ili skupove o trgovanju ljudima iskazuju primjerenije percepcije i stavove te veće znanje o trgovanju ljudima od onih koji nisu pohađali edukacije ili skupove o toj temi.

U istraživanju sudjelovalo je 104 sudionika. U tekstu koji slijedi, objasniti ćemo dobivene rezultate istraživanja.

Prva hipoteza rada nije potvrđena obzirom da je statistički značajna povezanost dobivena na 2 od 26 analiziranih varijabli. Socijalni pedagozi s duljim radnim stažom iskazali su veći stupanj slaganja s varijablom „*Mogu suosjećati sa žrtvama trgovanja ljudima*“. Također, statistički značajna povezanost postoji i na varijabli „*Prostitucija je sinonim za trgovanje ljudima*“, pri čemu je porast slaganja s tom varijablom pratio porast u duljini radnog staža. Rezultati upućuju kako konkretno znanje točnije razlikovanje prostitucije od trgovanja ljudima nije prisutno obzirom na duljinu radnog staža. Moguće objašnjenje je kako socijalni pedagozi s duljim radnim stažom nisi tijekom svojeg akademskog obrazovanja imali prilike slušati o trgovanju ljudima. Isto tako, trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja je najprepoznatljiviji oblik trgovanja ljudima, što često dovodi do ne

poznavanja razlike između prostitucije i trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja. Sličan rezultat odnosno nedoumice koje postoje oko trgovanja ljudima dobili su i autori Del Carmen Banderas (2006) i Dando i sur. (2016). Istraživanja su pokazala kako često postoji neznanje u razlikovanju krijumčarenja ljudima, prostitucije i trgovanja udima.

Istraživanje koje je provela Dennis (2012), za razliku od rezultata ovog istraživanja, je pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u znanju, percepciji i stavovima s obzirom na razinu obrazovanja i godina radnog iskustva, odnosno kako sudionici s višom razinom obrazovanja i dužim nizom godina u radu, postižu bolje rezultate u odnosu na one nižeg obrazovanje i manje radnog staža.

Druga hipoteza je u potpunosti potvrđena. Hi kvadrat testom nije utvrđeno postojane statistički značajnih razlika u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga s obzirom na sektor zaposlenja.

Posljednja testirana hipoteza koja predviđa razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga i trgovanju ljudima obzirom na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima, također je potvrđena. U odnosu na pohađanje edukacija, utvrđeno je postojanje statističkih značajnih razlika u 12 od ukupno 26 analiziranih varijabli. Sudionici koji su pohađali edukacije o trgovanju ljudima iskazuju veće slaganje s varijablama „*Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima*“, „*Imam praktično (radno) znanje o trgovanju ljudima*“, „*Znam rizične čimbenike za žrtve trgovanja*“, „*Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima*“, „*Imam osnovno razumijevanje različitih potreba žrtava trgovanja ljudima*“, „*Razumijem psihološke učinke trgovanja ljudima što mi omogućuje učinkovit rad sa žrtvama*“, „*Mogu dati prikladan savjet žrtvama trgovanja ljudima o dostupnim službama i uslugama*“, „*Trgovanje ljudima je rastući problem u Hrvatskoj*“, „*Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima*“, „*Sve žrtve trgovanja ljudima su prijemljive za primanje socijalnih usluga*“ te „*Moj studij me je adekvatno pripremio za rad sa žrtvama trgovanja ljudima*“. Također, sudionici koji su pohađali edukaciju iskazuju veće neslaganje s varijablom „*Hrvatski državljani nisu žrtve trgovanja ljudima*“. Socijalni pedagozi koji su pohađali edukaciju na temu trgovanja ljudima iskazali su primjereniju percepciju i stavove te veće znanje za identifikaciju i rad sa žrtvama trgovanja ljudima u odnosu na one socijalne pedagoge koji nisu pohađali edukaciju.

Zanimljiv rezultat odnosi se na varijablu „*Žene i djeca su primarne žrtve trgovanja ljudima*“ na kojoj su socijalni pedagozi koji su pohađali edukaciju izrazili veći stupanj slaganja s istom u odnosu na one koji nisu pohađali. I Haroldson (2014) je u svojem

istraživanju percepcije studenata kaznenog pravosuđa dobila rezultat kako sudionici žene i djecu smatraju češće žrtvama trgovanjem ljudima. Objašnjenje takvog rezultata jest to što su možda socijalni pedagozi usmjereni na statistike o broju otkrivenih slučajeva trgovanja ljudima u Hrvatskoj. Naime, službeni podaci za Hrvatsku pokazuju kako su u zadnje dvije godine većina žrtvi trgovanja ljudima bile osobe ženskog spola i maloljetne osobe (TIP Report, 2016). Također, statistike ukazuju na otkrivanje slučajeva trgovanjem ljudima u svrhu radnog iskorištavanja, gdje su osobe muškog spola češće žrtve (TIP Report, 2016). Drugo moguće objašnjenje jest da se žene i djeca zbog svojih karakteristika promatraju kao više vulnerabilnim i u većem riziku za viktimizaciju odnosno učestalijim žrtvama trgovanja ljudima.

Kad je riječ o pohađanju skupova na temu trgovanja ljudima, uočena je statistički značajna razlika u 5 od 26 analiziranih varijabli. Socijalni pedagozi koji su pohađali skupove iskazuju veći stupanj slaganja s varijablama „*Trgovanje ljudima je svjetski problem*“, „*Znam dovoljno o trgovanju ljudima da bih mogao/la raditi sa žrtvama trgovanja ljudima*“, „*Sposoban/na sam procijeniti je li osoba žrtva trgovanja ljudima*“ i „*Znam kako pružiti dugoročno savjetovanje za žrtve trgovanja ljudima*“. Obje skupine su izrazile neslaganje s varijablom „*Nerado bih pružio/la stručnu pomoć žrtvama trgovanja ljudima zbog osobnih uvjerenja*“, iako socijalni pedagozi, koji su pohađali skupove na temu trgovanja ljudima, izražavaju neslaganje u većoj mjeri. Socijalni pedagozi koji su pohađali skupove izražavaju primjereniju percepciju i stav te nešto veće znanje za otkrivanje, spremnost i znanje za rad sa žrtvama trgovanjem ljudima u odnosu na one koje nisu.

Takvi rezultati nisu skladu s istraživanjem od Dennis (2012) koja je utvrdila kako nema značajnijih razlika u razlika u znanju, percepciji i stavovima sudionika prije i nakon završene edukacije. S druge strane, riječ je o varijablama koje su subjektivne prirode na kojima sudionici sami procjenjuju njihovu spremnost za rad sa žrtvama i znanje. Naime, kad je riječ o varijablama koje se odnose na specifično znanje poput razlikovanja krijumčarenja ljudi i prostitucije od trgovanja ljudima, ne postoji razlike među sudionicima.

Nadalje, rezultati ukazuju na postojanje osnovnog znanja za otkrivanje slučajeva trgovanja ljudima, kao i nešto veću spremnost i znanje za rad sa žrtvama trgovanjem ljudima kod socijalnih pedagoga koji su prošli edukaciju i skupove na temu trgovanja ljudima. Važno je napomenuti da rezultati ukazuju kako socijalni pedagozi koji su prošli edukacije i skupove na temu trgovanja ljudima izražavaju primjereniju percepciju i stavove te veće znanje od onih koji nisu, no i dalje ti rezultati ukazuju na mogućnost i prostor za rad i usavršavanje znanja o trgovanju ljudima. Sve to ukazuje na nužnost dodatnih edukacija, ali i skupova koji se bave

temom trgovanja ljudi, za one koji su već prošli određene edukacije i skupove kako bi produbili svoje znanje, a posebice za one koji nisu pohađali edukacije i skupove na tu temu. I brojni drugi autori Dennis (2012), Haroldson (2014), Mulhern (2014), Ross i sur. (2015) ističu važnost edukacija na temu trgovanja ljudima. Važno je educirati stručnjake koji mogu u svojem radu doći u kontakt sa žrtvama i time prepoznati slučajeve trgovanja ljudima te pružiti adekvatnu pomoć i zaštitu za žrtve trgovanja ljudima. Isto tako, nužno je educirati i podizati svijest opće populacije o tom problemu, kako bi se preveniralo trgovanje ljudima, ali i prepoznalo trgovanje ljudima i žrtva trgovanja ljudima.

Slijedom navedenog, može se zaključiti kako socijalni pedagozi percipiraju trgovanje ljudima kao problem kojem je potrebno adekvatno pristupiti. Prema žrtvama trgovanja ljudima socijalni pedagozi iskazuju naklonost razumijevajući niz različitih potreba koje žrtve trgovanja ljudima i rad s njima zahtijeva. Kod znanja o trgovanju ljudima može se zaključiti kako je ono zadovoljavajuće, iako postoje određene nedoumice u vezi trgovanja ljudima. Također, socijalni pedagozi s duljim radnim stažom iskazuju u većoj mjeri kako mogu suosjećati sa žrtvom trgovanja ljudima, no pokazuju i veće neznanje u razlikovanju prostitucije od trgovanja ljudima. Nisu utvrđene razlike u percepciji, stavovima i znanju socijalnih pedagoga o trgovanju ljudima obzirom na sektor unutar kojega su zaposleni. Razlike su uočene u odnosu na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima, pri čemu socijalni pedagozi koji su pohađali edukacije i skupove na tu temu iskazuju primjereniju percepciju, pozitivnije stavove te veće znanje u odnosu na socijalne pedagoge koji nisu pohađali edukacije i skupove.

Ukazuje se potreba za pružanjem edukacija na temu trgovanja ljudima kako bi se omogućilo znanje o trgovanju ljudima temeljeno na znanstvenim spoznajama te time osiguralo adekvatno prepoznavanje, reagiranje i djelovanje prema istom, posebice u radu sa žrtvama trgovanja ljudima.

6. ZAKLJUČAK

Trgovanje ljudima je kazneno djelo koje predstavlja suvremeni oblik ropstva u svrhu ostvarivanja profita ne poznajući državne granice, ostavljajući ozbiljne posljedice na žrtve trgovanja ljudima, ali i na društvo u cjelini. Upravo zbog njegove kompleksnosti i teških posljedica koje ima po žrtve trgovanja ljudima, nužno ga je istraživati kako bi se prikupila saznanja koja će omogućiti preveniranje samog trgovanja ljudima, pravovremeno otkrivanje slučajeva te osigurati najbolji mogući profesionalni pristup prema žrtvama trgovanja ljudima.

Istraživanja percepcije, stavova i znanja, opće populacije, ali i studenata koji predstavljaju buduće stručnjake u radu sa žrtvama trgovanja ljudima te postojećih stručnjaka koji mogu ili dolaze u kontakt sa žrtvama trgovanja ljudima, su važna radi razumijevanja njihovog poimanja problema i mogućnosti za unaprjeđenje istog.

Socijalni pedagozi u Hrvatskoj predstavljaju stručnjake osposobljene za rad u prevenciji i tretmanu kako počinitelja, tako i žrtvi. Obzirom da u svojem radu mogu doći ili dolaze u kontakt sa slučajevima trgovanja ljudima, ovim radom ispitala se njihova percepcija, stavovi i znanje o trgovanju ljudima. Također, ovo istraživanje je prvo ovakvog tipa u Hrvatskoj s fokusom upravo na stručnjake koji imaju kompetencije za rad u prevenciji i tretmanu žrtava.

Rezultati su pokazali kako socijalni pedagozi obzirom na duljinu radnog staža iskazuju veće suosjećanje sa žrtvom trgovanja ljudima, ali postoji i određeno neznanje u razlikovanju prostitucije od trgovanja ljudima. Kad je u pitanju sektor unutar kojeg su zaposleni socijalni pedagozi, nema razlike u percepciji, stavovima i znanju o trgovanju ljudima između socijalnih pedagoga iz sektora obrazovanja, socijalne skrbi i pravosuđa. Utvrđene su razlike u stavovima, percepciji i znanju socijalnih pedagoga obzirom na pohađanje edukacija i skupova na temu trgovanja ljudima na način da socijalni pedagozi koji su pohađali edukacije i skupove iskazuju veće znanje, pozitivnije stavove i primjereniju percepciju u odnosu na trgovanje ljudima od onih koji nisu pohađali edukaciju i skupove na tu temu.

Rezultati ukazuju na važnost organiziranja edukacija i raznih skupova koji će se baviti aktualnim spoznajama o trgovanju ljudima i vještinama rada sa žrtvom. Naime, ako je kod stručnjaka prisutna iskrivljena percepcija, postoje negativni stavovi i nedostatak znanja o trgovanju ljudima može doći do neadekvatnog odgovora na trgovanje ljudima, ali i prema samoj žrtvi trgovanja ljudima. Kroz edukacije razvija se svjesnost o samoj kompleksnosti pojave trgovanja ljudima, pružaju znanja utemeljena na znanstvenim spoznajama koja će omogućiti prepoznavanje slučajeva trgovanja ljudima i identificiranje žrtvi, ali i osigurati najbolji mogući pristup prema žrtvama trgovanja ljudima.

7. LITERATURA

1. Anić, V. (2003). *Veliki rječnik Hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi liber.
2. Atkinson, R., Flint, J. (2001). Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies. Ujedinjeno Kraljevstvo: University of Surrey, Department of Sociology.
3. Belušić, M., Doležal, D., Dvorski, I., Draganja, M. (2006). Trgovanje ljudima. *Kriminologija i socijalna integracija*, 15 (2), 51-59.
4. Busch Nsonwu, M., Welch-Brewer, C., Cook Heffron, L., Lemke M. A., Busch-Armendariz, N., Sulley, C., Warren Cook, S., Lewis, M., Watson, E., Moore, W., Li, J. (2015). Development and Validation of an Instrument to Assess Social Work Students' Perception, Knowledge, and Attitudes About Human Trafficking Questionnaire (PKA-HTQ): An Exploratory Study. *Research on Social Work Practice*, 1-11.
5. Dando, C. J., Walsh, D., Brieley, R. (2016). Perception of psychological Coercion and Human Trafficking in the West Midlands of England: Beginning to Know Unknown. *PLoS One*, 11 (5), 1- 13.
6. Del Carmen Banderas, M. (2006). *Human Trafficking: A Comparative Analysis of the Perceptions of College Students and Police Officers*. Magistarski rad. Texas: *The University of Texas at Arlington*.
7. Dennis, S. L. (2012). Nurses' Knowledge, Perceptions, and Attitudes Towards Human Trafficking: Effects of a Health Education Intervention on Registered Nurses Within an Emergency Department Setting. Gardner- Webb University: Nursing Theses and Capstone Project.
8. Dijksterhuis, A., Knipperberg, A. (1997). The Relation Between Perception and Behavior, or How to Win a Game of Trivial Pursuit. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (4), 865 – 877.
9. Fabrigar, L. R., Smith, S. M., Petty, R. E., Crites Jr. S. L. (2012). Understanding Knowledge Effects on Attitude- Behavior Consistency: The Role of Relevance, Complexity, and Amount of Knowledge. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90 (4), 556- 577.
10. Ferguson, M. J., Bargh, J. A. (2004). How social perception can automatically influence behavior. *Trends in Cognitive Sciences*, 8 (1), 33-39.
11. Haroldson, R. (2014). Human trafficking: As viewed through the eyes of criminal justice students. *Iowa: Iowa State University*.

12. Kazneni zakon. Narodne novine 144/12, 56/15, 61/15.
13. Mejovšek. M. (2001). *Uvod u penološku psihologiju*. Zagreb: Naklada Slap.
14. Mulhern, M. (2014). *Work Student Perception of Labor Trafficking*. Florida: University of Central Florida.
15. Poldrugač, Z., Bouillet, D., Ricijaš, N. (2011). *Socijalna pedagogija- znanost, profesija i praksa u Hrvatskoj*. Sveučilište u zagrebu: Edukacijsko –rehabilitacijski fakultet.
16. Raboteg- Šarić, Z., Bouillet, D., Marinović, L. (2007). *Trgovanje ljudima- kako ga vide mladi u Hrvatskoj*. Zagreb: Međunarodna organizacija za migracije.
17. Ross,C., Dimitrova, S., Howard, L. M., Dewey, M., Oram, S., Zimmerman, C. (2015). Human trafficking and health: a cross-sectional survey of NHS professionals' contact with victims of human trafficking. Preuzeto 16. lipnja 2016. s internetske stranice: <http://bmjopen.bmj.com>
18. Segen, J.C. (2002). *Concise Dictionary of Modern Medicine*. Michigan: McGraw-Hill.
19. Sharapov, K. (2014). *Understanding Public Knowledge and Attitudes towards Trafficking in Human Beings: Research Paper. Part 1*. Budapest: Center for Policy Studies, Central European University.
20. Službena stranica Ministarstva unutarnjih poslova. Posjećeno 1. lipnja 2016.na internetskoj stranici: <http://www.mup.hr/31.aspx>
21. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2012). Posjećeno 16. lipnja 2016. na internetskoj stranici: <http://plato.stanford.edu/entries/knowledge-analysis>
22. Trafficking in Persons Report (2016). Posjećeno 1. srpnja 2016. na internetskoj stranici: <http://www.state.gov/documents/organization/258876.pdf>
23. Troshynski, E.I., Blank, J.K. (2008). Sex trafficking: an exploratory study interviewing traffickers. *Trends in Organized Crime, 11*, 30-41.
24. Wong, J. C., Hong, J., Leung, P., Yin, P., Stewart D. E. (2011). Human Trafficking: An Evaluation of Canadian Medical Students' Awareness and Attitudes. *Education of Health, 24 (1)*, 1-10.